

Nagy Zoltán tanár, etnográfus, a palóc népmesék szakértője

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy – a harmincas éveiben járó – egykori tanító, majd tanárember, kórusvezető Salgótarjánban, aki gondolt egy merészet és barangolni kezdett. Nem mindenfelé és főleg nem céltalanul. Belső késztetésnek, mondhatni küldetésnek érezte, hogy szülőföldje, szűkebb hazája, a szépséges Palócföld falvainak házaiba bekopogtatván meghallgassa, lekottázza, feljegyezze s ezáltal úgymond a huszonnegyedik órában megmentse a feledéstől a hajdani summás- és bányászdalokat, a szájhagyományokban fellelhető népmeséket, mondákat. *„Zabari kisgyermekkorom óta mindig is vonzódtam a kétkezi munkásokhoz, érdekelt a nehéz sorsú, sok megpróbáltatáson átment, tiszta erkölcsű emberek élete. Ők voltak legtöbbször a földeken, a gazdaságokban, a szén- és iparmedencékben. Évszázadok során megannyi szokást, tradíciót, kulturális kincset, értéket is létrehoztak és adtak tovább nemzedékeken, generációkon átívelően. Létszámuk gyors ütemű csökkenésével elérkezettnek láttam az időt, hogy nekilássak hagyományaik, szellemi batyujuk megismeréséhez, feldolgozásához”* – nyilatkozta egy irodalmi esten 2008-ban az akkor hetvenéves Nagy Zoltán – hogy immár néven is neveztessek főszereplőnk – akinek a folkór-, a néprajzkutatás sohasem lett kenyérkereső, professzionalista foglalkozása – annak megmaradt az irodalom-, az ének- és zenetanárság – a felparázslott érdeklődés azonban fokozatosan lángoló szenvedéllyé vált, s a hetvenes évek közepétől tudatos, szisztematikus gyűjtőmunkába váltott. Sorra jelentek meg dalos füzetei, népzenei anyagai, majd 1987-ben két mesekönyve is napvilágot látott. A *„Póruházi szerelmesek”*-et és a *„Megpatkolt boszorkány”*-t további hét, többek között a Móra, az Akadémia és a Korona kiadó fémjelzte meseválogatás követte. Az 1990-ben megjelent, *„Az ikertündérek”* című kötetéből a Magyar Rádió lemezt készített, amely az esti mesék sorozatban több ízben is elhangzott.

A legutóbbi két mesekönyv ugyancsak érdemes a kommentárra. 2008-ban a szerző magánkiadásában jelent meg a *„Kis népmese lexikon és -határozó”*, amelyet ötévnyi munkával sok-sok szakismeret, személyes tapasztalat, egyedi élmény birtokában állított össze. Nagy Zoltán mindig is nagyon érdekelte a mesék eredete, gyökere, keletkezéstörténete, elterjedése, variálódása, kombinációja. Az e területeken felmerült kérdések megválaszolására hivatott a meselexikon, amelyben a címszavak, fogalmak, kifejezések, nevek a latin abc-sorrendjében követik egymást. A könnyebb tájékozódás kedvéért minden mesének számjegye van, előtte a két tekintélyes katalóguskészítő – a finn Anti Aarne és az angol Stith Thompson – Aa illetve Th névjegyével. A Magyar Népmese-katalógusból készült kivonat – az úgynevezett határozó – a mesék kilenc típusának (állatmesék, tündérmesék, legendamesék, novellamesék, ostoba ördögmesék, falucsúfolók, tréfák, hazugságmesék és formulamesék) főbb jellemzőire mutat rá. A meselexikon annak idején bekerült a könyvtárellátó tíz sikerkönyve közé. Valamennyi példánya elfogyott: egyrészt az iskolai és közművelődési könyvtárak és az érdeklődő olvasók jóvoltából, másrészt a szerző nagyvonalú gesztusából, minthogy minden Nógrád megyei iskolát és óvodát megajándékozott vele. Ezért is örült nagyon annak a gratuláló- és köszönőlevélnek, amelyet a salgótarjáni Petőfi Sándor Általános Iskola kollektívájától kapott.

Tavaly ilyentájt az ünnepi könyvhétre a Balassi Kiadó a Magyar Népköltészet Tára sorozatban jelentette meg Nagy Zoltán eddigi legnagyobb vállalkozását, a *„Fanyűvő Jankó”*-t, amely a Palócföld meséiből és mondáiból, több mint harmincéves terepmunkájának mintegy 1500 darabos kéziratok gyűjteményéből válogatott több mint hatszáz oldalt kitevő, a nyelvjárási és stílusjegyeket is megőrkítő 351 szöveget. A bevezetőben a reprezentatív kötetet sajtó alá rendező Benedek Katalin *„mérhetetlenül gazdag”*-nak titulálta Nagy Zoltán palócföldi és gömörországi anyagát, amely a mesemondás révén új funkciókkal gazdagodva jut vissza a felhasználókhoz és befogadókhoz.

Én méhecske módjára csak gyűjtője vagyok annak, amit a palócság az elmúlt évszázadokban néprajzi értékékként létrehozott. Sokan voltak a mesélők, mindegyikük él bennem. ...A zagyvarónai Gajdár Béláné olyan volt mint Mikszáth hályogkovácsa, nem volt teljesen tisztában istenáldotta tehetségével. Színesen, tökéletes tájszólásban beszélt s arra is képes volt, hogy mesélés közben prózából versbe váltsón. Ugyancsak jó mesélőnek bizonyult a maconkai Szűcs József is, akit a bányában háromszor takart be a kő. Mihály István csordás volt Vizsláson, a hegyoldalakon mondta el meséit. A cserhátsurányi születésű Csizmadia István Nógrádsípeken lett elismert mesemondó, a Népművészet Mestere. Viszont Mravcsik Sándor etesi földművesről a németek filmet készítettek, de itthon nem ismerték – mondta el a szorgos mesegyűjtő szívesen emlékeztetve az együttműködés során barátaivá, „munkatársaivá” lett adatközlőkre.

Nagy Zoltán képességeinek legjavát, energiáinak döntő részét évtizedeken át a magyar néphagyomány, szellemi kincsestár kutatására, sajátos értékeinek megőrzésére fordította. Több száz meséje a Néprajzi Múzeumban található kéziratban, a teljes anyagot a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet őrzi. A gyűjtő áldozatos tevékenységét az évek során jó néhány elismerés is kísérte : 1991-ben Nógrád megyétől Madách-díjat, 2001-ben Salgótarján Megyei Jogú Várostól *Pro Arte*-díjat kapott. A rangos, tekintélyes Magyar Örökség-díj egyértelmű megkoronázása Nagy Zoltán munkásságának.

Dr. Csongrády Béla